

Szablyár Péter

Örökségvédelmi ismeretek I. – Az épület és környezete

1. Meglévő épületek
  - 1.1 Műemléki védelem alatt álló épületek
  - 1.2 Helyi védelem alatt álló épületek
  - 1.3 Az épület jellege, adottságai
2. Az épületek alkalmassá tétele bemutatóhelyé
3. Újonnan – bemutatóhely céljára – épült épületek
4. Az épületek környezetével kapcsolatos megfontolások

1. Meglévő épületek

Az esetek döntő többségében tájházakat meglévő, a bemutatni kívánt korszak sajátosságait legjobban megőrző épületekben alakítanak ki. Az épülettel kapcsolatos bármilyen átalakítási-, hasznosítási elképzelés megvalósítása előtt célszerű tájékozódni (az önkormányzatnál, Földhivatalnál, a KÖH regionális irodájánál).

1.1 Műemléki védelem alatt álló épületek

Szerencsés esetben a jelentős népi építészeti emlékek műemléki védelem alatt állnak, de számuk egyre kisebb. Az épített örökség védelméről és a védett emlékek besorolásáról korábban az 1997. évi LIV. műemlékvédelmi törvény gondoskodott. A jelenlegi jogi szabályozás a kulturális javak védelmére vonatkozó 2001. évi LXIV. törvény alapján történik. Ezzel kapcsolatos információhoz a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal honlapjáról (www.koh.hu) juthatunk az ingatlan adatainak megadása után (településnév, utca, házsám, hrsz).

Célszerű néhány alapfogalom megismerése ebben a védettségi kategóriában:

Műemlék: Olyan műemléki érték, amelyet a 2001. évi. LXIV. törvény alapján jogszabállyal védetté nyilvánítottak.

Műemléki érték: minden olyan építmény, kert, temető vagy temetkezési hely, terület (illetve ezek maradványa), valamint azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese, rendszere, amely hazánk múltja és a közösségi hovatartozás-tudat szempontjából kiemelkedő jelentőségű történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék, alkotórészeivel, tartozékaival és berendezési tárgyával együtt.

Műemlékfenntartás

A műemlék rendeltetésszerű használatához, illetve értékei megőrzéséhez szükséges, a műemléket érintő szakszerű állagmegóvás, folyamatos jó karbantartással vagy felújítással. A műemlékeket épségben, jellegük megváltoztatása nélkül kell fenntartani. A fenntartási, jó karban tartási kötelezettség a műemlékek esetében a rendeltetésszerű használathoz szükséges műszaki állapot fenntartásán túlmenően kiterjed az azok sajátos értékeit képező építészeti, képző- és iparművészeti, valamint kertépítészeti alkotórészeire és tartozékaira, felszerelési tárgyaira.

Műemléki helyreállítás

A jó karbantartási, fenntartási feladatokon túlmenő, a műemlék egészét vagy részét érintő – tudományos kutatás és diagnosztikai vizsgálatok eredményein alapuló – felújítás, vagy meghatározott állapotba való visszaállítást célzó építészeti, képző- és iparművészeti beavatkozás. A műemlékek helyreállítása és használata során törekedni kell a történetileg összetartozó ingatlanokat, ingatlanrészeket egyesítő megoldásokra, továbbá a korábban – az eredeti műemléki érték csorbításával – eltávolított, fellelhető és azonosítható alkotórészek, tartozékok és berendezési tárgyak visszahelyezésére.

Műemlékek használata

A műemlékeket a műemléki értékükhöz, jellegükhöz, történelmi jelentőségükhöz méltóan, a védett értékek veszélyeztetését kizáró módon kell használni, illetve hasznosítani.

Telekalakítás műemlék ingatlanon

Külön jogszabályban meghatározottak szerint akkor engedélyezhető, ha azzal a védett érték nem sérül.

1.2 Helyi védelem alatt álló épületek

A helyi védelem - Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. tv. (Étv.) 57. §-a (1) bekezdésének figyelembevételével - a település és környezetének egészére vagy összefüggő részére (a továbbiakban: helyi területi védelem), valamint egyes építményeire, ezek részleteire (a továbbiakban: helyi egyedi védelem) terjedhet ki.

A helyi területi védelem kiterjedhet:

- a településszerkezet (utcahálózat, telekszerkezet, beépítési mód, az építési vonal, településszerkezeti szempontból jelentős zöldterület vagy növényzet),
- a településkép (külső településkép, belső településkép, utcakép),
- a település táji környezete (a település megjelenése a tájban, hagyományos művelési mód, növényzet és természetes környezet),
- településkarakter (a településszerkezet, a településkép elemei, formái, anyagai, színvilága együttesen)
védelmére

A helyi területi védelem a műemléki környezetet (MK) közvetlenül határoló terület, valamint a műemléki jelentőségű terület (MJT) közvetlen környezetére is kiterjeszhető.

A helyi egyedi védelem kiterjedhet:

- az építmény (épület és műtárgy) vagy ezek együttese egészére vagy valamely részletére (anyaghasználat, szerkezet, színezés stb.),
- az építményhez tartozó földrészletre és annak jellegzetes növényzetére,
- szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor védelmére,
- egyedi tájérték védelmére

A helyi védelem szabályozása az Építési tv. 57. §, illetve az építészet örökség helyi védelmének szakmai szabályairól szóló 66/1999. (VIII. 13.) FVM rendeletben foglaltak szerint történik (mellékelve).

1.3 Az épület jellege, sajátosságai

Épületeink megismerése és későbbi teendőink meghatározása szempontjából legcélszerűbb egy felmérési dokumentációt készíteni, amelyen minden lényeges formajegyet rögzítünk az azonosításhoz szükséges valamennyi méret feltüntetésével:

- Alaprajz
- Jellemző metszetek
- Homlokzatok

A felmérési vázlatokat 1:50, a kisebb, faszerkezetű épületeket és egyéb részleteket 1:20; míg az utcaképek felmérési vázlatait 1:200, 1:500 méretarányban készítik el.

Ha épületünkön egyedi értéket képviselő részlet van, azt célszerű nagyobb léptékben is rögzíteni (pl. homlokzat, vagy annak egyes részletei). A felmérés során célszerű részletes fotódokumentációt készíteni, a felvételek helyeinek azonosítható rögzítésével. A digitális technika alkalmazásával gyakorlatilag nincs korlátja a részletes fotódokumentáció mindenre kiterjedő elkészítésének. A felméréséhez célszerű egy részletes műszaki leírást készíteni még ott a helyszínen, rögzítve minden olyan adatot, amely vizsgálataink során tapasztalunk. Ezek legfontosabb elemei:

- Telekforma;
- Udvarelrendezés;
- Utcabeépítés;
- Alaprajz;
- Falazat;
- Födém;
- Tetőidom;
- Tetőszerkezet;
- Héjazat;
- Padló;
- Ablakok;
- Ajtók;
- Tüzelőberendezés;
- Homlokzat;
- Észlelt átalakítások;
- Az egyes épületelemek állagával kapcsolatos tapasztalatok.

Az így elkészített felmérési dokumentáció több célra is hasznosítható, az épület felújításának tervezésétől kezdve, ajánlatok beszerzésén át az épület védetté nyilvánításának kezdeményezéséig. Érdemes időt és némi pénzt áldozni rá, hogy megfelelő alapidokumentációnk legyen, de nélkülözhetetlen mindez épületünk alapos megismeréséhez, sorsának további gondozásához is.

2. Az épület alkalmassá tétele bemutatóhellyé

A feladatot célszerű szakemberre bízni. A tervezési folyamatot az alábbi lépésekben szükséges ütemezni:

- Az épület adottságainak és a gyűjtemény bemutatási céljainak megfelelően egy előzetes elrendezés kidolgoztatása néprajzos-muzeológus szakemberrel (ez lesz az adatszolgáltatás az építész tervező részére),

TÁJHÁZI AKADÉMIA 2009 - Oktatási anyag

- Az épület felújítása (átalakítása) engedélyezési tervének kidolgoztatása építész szakemberrel (műemléki helyreállítás esetén erre szakosodott mérnökkel);
- Az elvégzendő feladatok függvényében részletes kiviteli tervek kidolgoztatása (pl. szigetelés, fal-, vagy tetőszerkezet megerősítési-, statikai részletes tervekkel);
- A megvalósult állapotnak megfelelően a kiállítás(ok) forgatókönyvének elkészíttetése muzeológus-néprajzos szakemberrel.

A tervezési feladatok előtt meg kell határozni azokat a feltételeket, amelyek az épület átadás utáni „üzemeltetése” során meghatározók lesznek, így:

- Az épületet felügyelő személyek száma (vagyonvédelmi rendszer ennek megfelelően alakítandó ki);
- Információs pont, pénztár, ajándékbolt szükségessége és elhelyezése;
- Az épület téli időszaki fűtési-temperálási lehetőségének biztosíthatósága (finanszírozás);
- Raktározási-tárolási igények figyelembevétele;
- Közönségfogadásra, múzeumpedagógiai tevékenységre, időszaki kiállításra alkalmas, esetleg többfunkciós terek kialakítása.

3. *Újonnan – bemutatóhely céljára épült – épületek*

Ma már előfordul, hogy a tájházat létesíteni szándékozó településen egyetlen erre alkalmas épület sincs. Ilyenkor egy újonnan épített, de a helyi népi építészeti hagyományokat alapanyagában, épületszerkezetében, technológiájában, alaprajzi elrendezésében őrző épületben helyezik el a gyűjteményt (Alsónémedi). Ennek megterveztetése is különös figyelmet érdemel. Korábban készült fotódokumentumok alapján célszerű a település korábbi háztípusait felkutatni, és ezek összegzésével megterveztetni az új épületet, ügyelve arra, hogy ez ne egy megtévesztő „másolat” legyen!

Irodalom

Barabás Jenő – Gilyén Nándor: Vezérfonal népi építészetünk kutatásához ; Műszaki Könyvkiadó, Bp., 1979.

Fekete Ilona: Műemlékvédelem és örökség Magyarországon: intézménytörténet, perspektívák, vélemények. Világosság 2005/6. 101-117.
<http://epa.oszk.hu/01200/01273/00024/pdf/20050902150003.pdf>

Paládi Kovács Attila et. al.: Magyar Néprajz IV. Életmód. Akadémiai Kiadó, Bp., 1997.